

ВПЛИВ ІНСТИТУЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА НА ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ РЕГІОНУ

THE INFLUENCE OF THE INSTITUTIONAL ENVIRONMENT FOR THE INNOVATIVE DEVELOPMENT OF THE REGIONAL ECONOMY

У статті обґрунтовано роль інституційного середовища в інноваційному розвитку економіки регіону. Доведено, що інституційне середовище, котре забезпечує постійний пошук і реалізацію нових можливостей у регіональному розвитку, взаємодію всіх учасників цього процесу, стимулювання і підтримку обміну ідеями між ними, сприяє створенню конкурентоспроможності регіону та реалізації інтересів регіональної спільноти. Сформульовано подальші напрями наукового пошуку в цій сфері.

Ключові слова: *інститут, інституційне середовище, інноваційність, креативна економіка, соціально-економічний розвиток, регіональна економіка.*

В статті обґрунтовано роль інституційної середовища в інноваційному розвитку економіки регіону. Доказано, що інституційна середовище, яка забезпечує постійний пошук і реалізацію нових можливостей в регіональному розвитку, взаємодіє всіх учасників цього процесу, стимулює і підтримує обмін ідеями між ними, сприяє створенню конкурентоспроможності регіону та реалізації інтересів регіонального соціального середовища. Сформульовано

дальніші напрями наукових пошуків в цій сфері.

Ключевые слова: *институт, институциональная среда, инновационность, креативная экономика, социально-экономическое развитие, региональная экономика.*

Purpose of the article is to study the influence of the institutional environment for the innovative development of the regional economy. It is proved that the institutional environment, which provides a constant search for and implementation of new opportunities in regional development, the interaction of all stakeholders in the process, encourage and support the exchange of ideas between them, helps to create the region's competitiveness and promote the interests of the regional community. Formulate future directions of scientific research in this field. Thus, the institutional environment, promotes creativity in the region - it is the norms, principles, values, and compliance mechanisms are contributing to the generation of new ideas and opportunities in regional development. The creation of an institutional environment help of consultants, regional management bodies, the use of the creative potential of people in economic, social and cultural issues.

Key words: *institute, institutional environment, creativity, creative economy, socio-economic development, regional economics.*

УДК 332.1

Шапошников К.С.

д.е.н., професор,
директор Причорноморського науково-дослідного інституту економіки та інновацій (м. Одеса)

Постановка проблеми у загальному вигляді. Однією з домінуючих рис сучасного постіндустріального етапу еволюції суспільства є лавиноподібний розвиток інноваційної комунікативної інфраструктури, що вимагає своєчасного та адекватного змістовного наповнення. У цих умовах колосальний потенціал знань, що збирався малими частинками і визрівав усередині релігійних, філософських, окультних, наукових інституцій протягом багатьох років, накопичувався у резервуарах людської історії, стрімко та хаотично прориваючи багатовікові кланові та культурні кодування, став заповнювати постійно зростаючий інформаційний простір [5]. У цих умовах актуалізується потреба у спектрі нових інструментів освоєння реальності та впливу на реальність через свідомість організуючих її суб'єктів. Тільки тепер, освоюючи та частково використовуючи цей інструментарій, можна припустити, що одним із найважливіших історичних призначень попереднього століття було рятування людської свідомості від психологічної прихильності до твердих і статичних структур, ознайомлення її з умовами існування реальності, базовим компонентом якої є інформація. Інформація виводиться на арену історії домінуючими світовими тенденціями глобалізації та гуманітаризації як пріоритетний ресурс світового розвитку, що став можливим завдяки ефективному функціонуванню інформа-

ційних засобів разом із креативним інформаційним продуктом [5]. Цей механізм сьогодні стає пріоритетним інструментом управління, змінюючи у процесі свого функціонування характер і спосіб протікання соціально-економічних процесів, обмежуючи сферу ефективного застосування інших ресурсів і технологій у системі соціальних регуляторів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем, пов'язаних із формуванням інституційного середовища в національній економіці, а також вивченню креативності присвячені праці Г. Ванюрихіна, Ю. Богоявленської, Х. Йоаса, Я. Квача, О. Редькіна, А. Ткача, Д. Хомутського [1–8] та інших.

Водночас слід зазначити, що недостатньо вивченими залишаються проблеми розвитку та використання інноваційного потенціалу регіональної економіки в контексті трансформації інституційного середовища.

Метою статті є дослідження впливу інституційного середовища на креативний розвиток регіональної економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. На розвиток соціально-економічної сфери в сучасному світі все більше починають впливати такі фактори, як культурні норми, принципи, що визначають поведінку людей, ефективність їх взаємодії, навчання і підготовки кадрів. Те саме від-

бувається і в регіонах [2; 5; 6]: доброзичливе або недоброзичливе ставлення, наявність або відсутність довіри, зацікавленість чи байдужість у взаємодії регіональних органів влади, населення, бізнес-структур, громадських організацій багато в чому зумовлюють регіональні перспективи. Одним із факторів, що впливають на соціально-економічний розвиток регіону, є його інституційне середовище, яке являє собою систему формальних правил, неформальних обмежень (моралі, етики) та механізмів їх реалізації.

Інституційне середовище, що забезпечує постійний пошук і реалізацію нових можливостей у регіональному розвитку, взаємодія всіх учасників цього процесу, стимулювання і підтримку обміну ідеями між ними, сприяє створенню конкурентоспроможності регіону та реалізації інтересів регіональної спільноти. Регіони, в яких вдається досягти цього, отримують потужний імпульс для розвитку. Прикладом можуть слугувати Силіконова долина в США або Третя Італія в італійській провінції Емілія-Романья. У розвитку останніх вирішальну роль зіграло середовище, що стимулює мережеве спілкування між представниками різних фірм [2–4; 8].

Це підтверджується концепцією «інституційної щільності» [2; 5; 6], суть якої полягає в тому, що розвиток інституційного середовища регіону ґрунтується на поєднанні таких елементів, як активна взаємодія між організаціями, культура колективного представництва на політичному рівні, почуття спільності виробничих цілей, культурних норм і цінностей. Це стимулює підприємницький дух і консолідує місцеву промисловість, сприяючи розвитку довірчих відносин, обміну інформацією та спільному «підвищенню градусу» життя регіональної спільноти [1; 7]. При цьому інститути, що являють собою правила, норми, традиції, цінності, санкції, що регулюють взаємодії в регіональній економіці, розглядаються як ресурси, які можуть бути перетворені в нові можливості для розвитку регіону.

Можуть використовуватися місцеві культурні традиції, а також традиційні промисли для розвитку торговельних зон і залучення туристів. Розвитку інституційного середовища також сприятимуть свята або форуми, засновані на історичних подіях або на уявленнях про майбутнє регіону [5]. Джерелом нових ідей, можливостей у регіональному розвитку може стати взаємодія інституційного середовища з іншими сферами розвитку регіону (охороною здоров'я, соціальною сферою, торгівлею, освітою тощо). Все це створює підтримку перетворень у соціальній та економічній сферах серед місцевого населення і свідчить про необхідність створення інституційного середовища, що сприяє зростанню креативності в регіоні [8].

Креативність є ключовим моментом у генеруванні нових ідей. Водночас її прояв залежить від інституційного середовища. Докладне вивчення

сутності креативності та її взаємопов'язаності з інституціональним середовищем здійснено у низці наукових праць [1; 3–5]. Отже, інституційне середовище, що сприяє зростанню креативності в регіоні, – це норми, принципи, цінності та механізми їх дотримання, що сприяють генеруванню нових ідей, можливостей у регіональному розвитку. Наприклад, середовище, котре сприяє розвитку підприємництва, також може бути креативним, якщо воно стимулює появу нових продуктів, підходів до управління підприємствами, знаходженню нових ринків або ресурсів. Креатив підтримується інноваційною діяльністю, для чого необхідна інституційна основа: норми, принципи, цінності, що стимулюють обмін знаннями між різними суб'єктами, в результаті якого народжуються нові ідеї.

Під час створення такого інституційного середовища в регіоні необхідно враховувати інтереси всіх учасників цього процесу, співпрацю і конкуренцію між фірмами, а також особливості соціально-економічного розвитку інших регіонів. Для коригування цього процесу необхідно організувати зворотний зв'язок. Його використання може привести до непередбачуваності наслідків, проте участь широких кіл громадян, прозорість дій регіональної влади означає поділ відповідальності за розвиток регіону регіональним керівництвом із місцевою спільнотою [5].

Для створення інституційного середовища, що сприяє зростанню креативності, владі регіону необхідно організувати творчі процеси пошуку нових можливостей та їх реалізації, здійснювати стратегічне управління, оцінку сильних і слабких сторін інноваційних проектів на різних стадіях їх розвитку, стимулювати появу ініціатив, нових ідей та проектів. У межах організації творчого процесу доцільно проводити «форуми креативності, реалізовувати програми розвитку креативних навичок, а також програми підвищення комп'ютерної грамотності населення» [1].

Один із способів організації творчого процесу в регіоні – проведення форуму креативності, в межах якого талановиті люди можуть зустрітися з тими, хто володіє ресурсами, необхідними для реалізації їхніх ідей. Він може діяти як місце зустрічі для представників бізнесу, університету і міської спільноти. Форум зводить досвідчених практиків із місцевими жителями, у яких є цікаві ідеї, фахівців і новаторів з різноманітних областей, щоб вони змогли оцінити потреби та досліджувати можливості співпраці. Завдання полягає у створенні в регіоні клімату, сприятливого для вільного розвитку діалогу з широкого кола питань між різними людьми й організаціями. У межах форуму можуть проводитися публічні зустрічі, на яких люди, що досягли успіху в розвитку креативних ідей, розповідають свої історії та надихають інших своїм прикладом. Такі форуми поки ще не проводяться в практиці регіонального управління в Україні [5; 8].

Організація безперервного потоку інновацій в регіоні може здійснюватися структурами, які є консультантами органів регіонального управління у сфері соціально-економічного та культурного розвитку регіонів і мають на меті створення інституційного середовища, що сприяє зростанню креативності в регіоні. Така практика набула поширення в західних країнах, де подібні організації займаються підготовкою кадрів регіонального управління, просувають продукцію місцевих виробників, використовують ресурси культурної сфери в перетвореннях економіки і соціальної сфери. Такі організації можуть бути представлені як агентства регіонального розвитку, дослідницькі інститути, консультаційні центри. Їхня діяльність охоплює такі аспекти регіонального життя, як [5]: вивчення потреб і устремлень місцевих жителів; адаптація економічного розвитку до потреб регіону; організація в містах розвиненої транспортної мережі; розвиток соціального капіталу; створення суспільної підтримки цих проектів; підтримка та стимулювання здорового способу життя; використання творчого потенціалу мешканців у вирішенні економічних, соціальних і культурних проблем.

При цьому такими агентствами використовуються нетрадиційні для регіонального управління методи, наприклад, метод бінарних протиставлень [1; 5; 7]. У нашій країні є агентства регіонального розвитку, однак їхня діяльність меншою мірою спрямована на створення інституційного середовища, що сприяє зростанню креативності, більшою мірою – на реалізацію традиційного розуміння підтримки підприємництва. Основні заходи включають в себе: сприяння підприємствам у розвитку економічних, науково-технічних зв'язків і співпраці з державними структурами та громадськими організаціями; надання їм інформаційної підтримки; участь у формуванні та реалізації соціальних проектів і бізнес-програм; роботу щодо затвердження норм цивілізованого бізнесу і поліпшення вітчизняного інвестиційного клімату, інтеграції вітчизняного бізнесу в систему міжнародного виробництва і глобального ринку [4; 5].

Одним із прикладів творчого підходу до регіонального розвитку є робота незалежного аналітичного, консультаційного та проектного агентства. Його завданнями є [1; 7; 8]: вивчення культури як ресурсу суспільного розвитку; сприяння формуванню партнерських відносин між культурою, бізнесом, владою та суспільством; просування ідеї розвитку творчих галузей економіки і підприємництва у сфері культури; сприяння зростанню культурних мереж; генерування і реалізація культурних стратегій; розроблення нових підходів у галузі інформаційного обміну, громадських зв'язків, менеджменту, маркетингу та фандрейзингу.

Інститут культурної політики щорічно проводить форум «Культура плюс», що об'єднує презентації інноваційних проектів у сфері культури та відкриті дискусії з питань ролі культури в суспільстві, її вза-

ємодії із засобами масової інформації, бізнесом та владою. У співпраці з мережевими організаціями і регіональною владою проводяться семінари «Культура на кордонах», присвячені сучасним підходам і новим шляхам розвитку культури. Вони адресовані активним професіоналам у сфері культури, тим, хто прагне модернізувати діяльність своєї організації, домогтися її більшої ефективності та відкритості, вийти за вузькі межі бюджетного фінансування та знайти нових партнерів.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, інституційне середовище, що сприяє зростанню креативності в регіоні, – це норми, принципи, цінності та механізми їх дотримання, що сприяють генерування нових ідей, можливостей у регіональному розвитку. Створенню такого інституційного середовища сприяє діяльність консультантів органів регіонального управління, спрямована на вивчення потреб і устремлень місцевих жителів, пристосування економічного розвитку до потреб регіону, розвиток соціального капіталу, використання творчого потенціалу жителів у вирішенні економічних, соціальних і культурних проблем. Водночас у процесі цього дослідження виникли питання, які ще належить вирішити, зокрема: яким має бути інституційне середовище, що сприяє зростанню креативності в регіоні, які його основні елементи та риси.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ванюрихин Г.И. Креативный менеджмент / Г.И. Ванюрихин // Менеджмент в России и за рубежом. 2001. № 2. С. 14–17.
2. Еволюція інституціональної теорії в контексті трансформації сучасних економічних систем: [монографія] / Ю.В. Богоявленська, К.С. Шапошников; Житомирський державний технологічний університет. Житомир: ЖДТУ, 2010. 550 с.
3. Йоас Х. Креативность действия: [монографія] / Х. Йоас; пер с нем, Спб: Питер, 2010. 212 с.
4. Корпоративне управління організаційним розвитком: креативні засади: [монографія] / М.М. Адамкович, Я.П. Квач, К.С. Шапошников. Ізмаїл: СМІЛ, 2008. 272 с.
5. Шапошников К.С. Вплив інституційного середовища на креативний розвиток економіки регіону / К.С. Шапошников // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки: [зб. наук. праць]. Кіровоград: КНТУ, 2013. Вип. 23. С. 206 – 210.
6. Ткач А.А. Інституціональні основи ринкової інфраструктури: [монографія] / А.А. Ткач; Національна Академія Наук України. К.: НАН України, 2005. 378 с.
7. Хомутский Д. Управление идеями: как организовать процесс / Д. Хомутский // Управление компанией. 2005. №8. С. 27–35.
8. Корпоративне управління бізнес-структурами: теорія креативності, розвиток мереж та концепт самоорганізації підприємництва: [монографія] / В.В. Коваль, І.М. Тихонова, К.С. Шапошников, І.В. Яцкевич. Одеса: ВМВ, 2013. 272 с.